

Roque Dalton: nejen revolucionář z hospody U Fleků¹

Michal ZOUREK

Roque Dalton: Not only a Revolutionary from the U Fleků Pub

Abstract: The article focuses on the life and work of a Salvadoran poet, journalist and politician Roque Dalton (1935–1975). The first part is concerned with the influence of the Cuban revolution on the radicalization of Latin American intellectuals in the 1960s. The second part discusses the beginnings of Dalton's political engagement. Close attention is paid to his stay in Czechoslovakia, mainly to the analysis of his articles in the *Problems of Peace and Socialism* journal. The concluding part describes the period after his return to Cuba until his death.

Key Words: Roque Dalton, Cuban revolution, Communist movement, Intellectuals, Problems of Peace and Socialism

Úvod

Salvadorec Roque Dalton (1935–1975) je řazen mezi největší středoamerické básníky 20. století. Jeho uměleckou tvorbu přitom není možné oddělit od politické činnosti. Dalton patřil mezi přední intelektuály šedesátých let 20. století, intelektuály angažované, kritické, organické a militantní, představující nejvyšší vyjádření vztahu mezi kulturou a politikou. Cílem příspěvku je dát jeho umělecké a politické aktivity do souvislosti s odkazem kubánské revoluce, hlavní ideologické

„továrny“ šedesátých let. Hlavní pozornost se pak soustředí na Daltonův pobyt v Československu v letech 1966–1967, který je jeho zásadním životním mezníkem. Spíše než na jeho „pražskou“ básnickou činnost, díky níž si vysloužil přívlastek „revolucionář z hospody u Fleků“, neboť se zde odehrává část jeho nejslavnější sbírky, se zaměříme na analýzu politických článků, které zde sepsal. Jejich prostřednictvím se pokusíme přiblížit tuto důležitou etapu Daltonova myšlení.²

Latinskoamerický intelektuál a kubánská revoluce

Kubánská revoluce (1959) se stala jedním z nejdéle trvajících experimentů usilujících o budování socialismu. Ačkoliv mnozí tento proces hodnotí jako příklad politického a ekonomického krachu režimu, který potlačuje občanské svobody, nelze popřít, že Kuba byla, a do značné míry stále je, symbolem a zdrojem inspirace pro mnohé intelektuály a aktivisty, kteří v ní spatřují alternativu vůči severoamerické kapitalistické společnosti. Pro latinskoamerické intelektuály, často izolované a perzekuované, byla Kuba zdrojem naděje, inspirací, ale i velkým závazkem. Zřejmě žádný politický čin neměl na kontinentu do té doby srovnatelný kulturní ohlas. Ernesto Che Guevara ve svém díle *El socialismo y el hombre en Cuba* (Socialismus a člověk na Kubě) z roku 1965 ukázal, že realismus (spojovaný se sovětským socialistickým realismem) je anachronismem, který náleží do 19. století, a soudobá estetika, produkt odcizení současného člověka, nemohla již sloužit společnosti postrevoluční (srov. Guevara, 1988). Nová estetika, jež měla být výsledkem praxe, si však nejprve žádala vytvoření nového člověka.³ Nedílnou součástí tohoto procesu byla přeměna intelektuála v revolucionáře, přičemž za nejefektivnější katalyzátor tohoto procesu byl považován ozbrojený boj.

V deklaraci Kulturního kongresu konaného roku 1968 v Havaně najdeme následující pasáž: „Intelektuál může sloužit revolučnímu boji různými prostředky: ideologickými, politickými, vojenskými. Intelektuální činnost může být vedena různými cestami: opatřováním ideologie revolučním třídám, účastí v ideologickém boji, získáváním výtvarných věd a techniky pro lid, vytvářením a rozšiřováním uměleckých a literárních děl, a je-li to nutné, přímým angažováním se v ozbrojeném boji.“⁴

Zmíněný kongres věnoval postavení intelektuála v revolučním procesu mnohá ze svých zasedání ve snaze odstranit propast mezi kulturní a revoluční avantgardou. Jednu z nejpřesvědčivějších tezí na toto téma zde předestřel uruguayský spisovatel Mario Benedetti. „Z hlediska dynamiky revoluce je člověk činu předvojem intelektuála a v rovině umění, myšlení a vědeckého výzkumu je intelektuál předvojem člověka činu“ (Benedetti, 1968, s. 116–120).

Kubánská revoluce na jedné straně přispěla k zájmu světových čtenářů o doposud přehlížený region (fenomén „El boom“), na straně druhé však ideologie hlásající podřízenost umělce a intelektuála zájmům revoluce vedla k politické zaslepenosti.⁵ Mezi spisovateli se našli i tací, kteří, hnáni Che Guevarovým učením, našli smrt v guerillové válce (Peruánec Javier Heraud, Guatemalec Otto René Castillo, Argentinec Francisco Urondo či Salvadorec Roque Dalton, který je předmětem tohoto příspěvku). Ta se rovněž stala významným literárním námětem. Za všechny uvedme díla *País portátil* (Přenosná země) Adriana González Leóna, *Los fundadores del alba* (Zakladatelé úsvitu)⁶ od Renata Prady Oropesi a *Libro de Manuel* (Kniha pro Manuela) Julia Cortázara.

V souvislosti s revolucionizací intelektuálů je třeba zmínit internacionalismus a závazek reprezentovat třetí svět. Také díky kubánské revoluci se tento koncept dostává z oblasti geopolitiky do politického programu.⁷ Paradigmatický je v této souvislosti zejména esej *Calibán* (Kalibán), v němž jeho autor Roberto Fernández Retamar poukazuje na nutnost osvobodit se od eurocentrických projekcí s odkazem na tradici Martího a Rodóa (srov. Fernández Retamar, 1971). Radikální interpretace docházely k přesvědčení o čisté revoluční esenci třetího světa kontrastující se zkorumpovaným a „antirevolučním“ „prvním světem“ (Franco, 1977, s. 9). Tuto tezi zastávali i četní představitelé západoevropské levice – např. Jean Paul Sartre a Christiane Rochefort.⁸

Roque Dalton: politické formování

Roque Dalton se narodil roku 1935 v salvadorské metropoli San Salvador. Zde se mu dostalo kvalitního vzdělání na prestižní jezuitské koleji. Do jeho formování poté výrazně zasáhl studijní pobyt v Santiagu

de Chile, kam odjíždí roku 1953.⁹ Po návratu pokračuje ve studiu práv, současně se však angažuje v univerzitním literárním kroužku, který spoluzaložil a jehož členy byla celá řada budoucích velkých jmen středoamerické literatury. Nadějný básník provokatér, který slavil vítězství v několika národních literárních cenách, se stával stále známější postavou a vláda prezidenta Josého Maríi Lemuse v něm viděla nemalé nebezpečí. V prosinci roku 1959, poté co se zúčastnil pouličních protestů, se ocitl poprvé ve vězení. Po třech týdnech byl sice propuštěn, nicméně zakrátko se za mřížemi ocitl znovu. Tentokrát Daltona od vyššího trestu zachránil vojenský převrat a Lemusův pád. Nová vojenská vláda ho však záhy přinutila k odchodu do exilu. Z Mexika, kde se mj. věnoval studiu antropologie, se Dalton vydal roku 1962 na Kubu, která tehdy zažívala vrchol svého revolučního entusiasmu (Alvarenga, 2002, s. 41–57).

Na „ostrově svobody“ Daltona zaměstnávala novinářská práce v Rádiu Havana a nakladatelství Casa de las Américas, zejména se ale věnoval vlastní umělecké tvorbě. Na konci roku 1963 se ilegálně vrátil do své vlasti, aby podpořil činnost tamní komunistické strany. Brzy byl však dopaden a již potřetí uvězněn. I tentokrát nestrávil v cele dlouhou dobu, neboť se mu za nepříliš jasných okolností podařilo utéct. Následně se téměř rok ukrýval u svých přátel, než se mu podařilo utéct do Mexika, kde pobýval asi měsíc a půl v domě svého krajana, básníka Mauricia de la Selvi. Pro nežádoucího komunistu bylo hledáno nové bezpečnější místo, ale cesta na izolovanou Kubu se zdála příliš riskantní. Zprvu se uvažovalo o Moskvě, nakonec však byla vybrána Praha, kam odjel na konci roku 1965 (Alvarenga, 2002, s. 69–71).

Pobyt v Československu

Československá metropole byla tradiční a oblíbenou destinací iberoamerického komunistického exilu. Pobývali zde španělští republikáni, zakladatel kubánské komunistické strany Fabio Grobart, vrah Lva Trockého Ramón Mercader, svou poslední bolívijskou misi zde plánoval Ernesto Che Guevara. Z významných představitelů latinskoamerického kulturního světa můžeme uvést Chilana Pabla Nerudu či Brazilce

Jorgeho Amada. Praha byla současně sídlem řady mezinárodních levicových organizací – Světové odborové federace, Mezinárodní studentské unie a rovněž časopisu *Otázky míru a socialismu*. Ten vycházel v letech 1958–1989 a v dobách své největší slávy byl z tiskárny *Rudého práva* distribuován do 145 zemí světa v 41 jazykových mutacích. Zatímco editory byli výhradně Sověti, každá komunistická strana světa měla právo na jedno formální místo v redakční radě. Komunistická strana Salvadoru na toto místo nominovala roku 1965 právě Roque Daltona.¹⁰

Práce v časopise zajistila Daltonovi solidní živobytí a současně i dostatek času na poznávání tajů evropské metropole, které byly pro Salvadora zcela novou zkušeností. Jeho domovem byly Dejvice, konkrétně malý byt v domě číslo 13 na náměstí Říjnové revoluce (dnešní Vítězné náměstí) (Alvarenga, 2002, s. 71) nedaleko redakce časopisu sídlící v budově arcibiskupského semináře.

Daltonův pobyt v Československu bývá často interpretován jako jeho definitivní rozchod se sovětským pojetím socialismu.¹¹ Tyto kritiky se odrážejí zejména v jeho neslavnější knize *Taberna y otros lugares* (Taberna a jiná místa), v jejíž druhé části odehrávající se v hospodě U Fleků Dalton provokující kombinací básní, vyprávění a anekdot ironizuje tehdejší postoje československé společnosti, jakož i sebe sama.¹² V rozhovoru pro časopis *Marcha*, který s ním roku 1969 vedl Mario Benedetti, se Dalton svěruje, že ideologické projevy, s nimiž se setkal v zemi, která již dvacet let žila svůj „komunismus“, pro něj byly naprosto neočekávané. „Měl jsem za sebou zkušenost z Kuby, kde revoluční horlivost a hrdost na to být komunistou a revolucionářem byly denním chlebem tehdejší mládeže. Naopak problémy, kterými se zabývala pražská mládež, byly směsicí mysticismu, zbožnosti, antikomunismu, snobismu a nihilismu, tedy množství ideologických forem, které imperialismus exportuje k národům, jež hodlá utlačovat.“ (Benedetti, 1969, s. 116)

Podobně se vyjádřil také tehdejší generální sekretář Komunistické strany Salvadoru Cayetano Carpio, který se s Daltonem v Praze roku 1967 setkal. „Jeho rozhled se velmi rozšířil, povšiml si nových věcí. Byl znepokojen celou řadou nových problémů, zejména slabostí komunistického hnutí, pasivitou jeho členů, ideologickými deformacemi. Právě v této době, během let 1965–1967, nabývá přesvědčení, že ozbrojená

cesta je jedinou možnou a nevyhnutelnou.“ (Benítez, 2008, s. 45) Ostatně v závěru sbírky *Taberna y otros lugares* Dalton svou budoucnost nastiňuje velmi jasně. „Musíme zmizet z tohoto místa, co nejdříve to bude možné. Pod hrozbou, že bychom měli blondaté děti se Zdenou a Janou, silně ztloustli z velkých řízků, chlupatých broskví, jahod s krémem, až bychom zapomněli, že někdo umírá v našem starém domově a naléhavě si nás žádá.“ (Dalton, 1994, s. 417)

Daleko menší pozornost „daltonologů“ je věnována jeho pražským politickým článkům pro časopis *Otázky míru a socialismu*. I v nich se však jeho kritická stanoviska vůči východoevropskému pojetí socialismu jasně odrážejí, a proto se jim nyní budeme věnovat podrobněji. Vzhledem k tomu, že mnozí členové redakční rady byli stejně jako Dalton ve svých mateřských zemích nežádoucí, nejsou jejich jména z důvodu bezpečnosti v časopise uveřejněna. Nevíme tedy přesně, kdy Daltonova spolupráce započala.

První článek vychází v březnu 1966 a nese název *Los estudiantes en la revolución latinoamericana* (Studenti v latinskoamerické revoluci) (Dalton, 1994, s. 58). Autor v něm klade důraz na důležitost úlohy studentského hnutí v sociálních transformacích latinskoamerického regionu a nutnost přehodnotit některé teze evropského marxismu o monopolní roli proletariátu v revolučním procesu. „Záhy studentské hnutí na kontinentu opustilo činnost orientovanou výlučně na své požadavky a jeho hlavním cílem se stalo řešení základních problémů národních. Latinskoameričtí studenti jsou hláskou troubou a ostřílenými zápasníky v boji proti diktaturám, za obranu demokratických svobod, proti cizí nadvládě a útlaku, za upevnění nové národní nezávislosti a za podporu hnutí, která jsou pevně spjata s činností dělnické třídy a rolnictva. Kontinentální hnutí (ve dvacátých letech našeho století) bylo ve skutečnosti jedním ze zdrojů současného revolučního hnutí v Latinské Americe.“ (Dalton, 1994, s. 58)

Dalton v článku hovoří o tom, že studentské hnutí prochází radikalizací, kterou vyvolala zhoršená sociálně-ekonomická situace středních vrstev. (Dalton, 1994, s. 60) „Studentstvo je druhem sociálního detonátoru, který přenáší momentální revoluční intenzitu do dalších tříd a sociálních skupin, které mají v boji své objektivní zájmy.“ (Dalton,

1994, s. 66) Za příklad dává Dalton studenty následující Fidela Castra při útoku na kasárna Moncada v roce 1953, studentské boje na univerzitě v Caracasu a odpor dominikánských studentů vůči severoamerické invazi (Dalton, 1994, s. 60–61). Připomíná, že zásadním momentem pro radikalizaci studentského hnutí byla kubánská revoluce. Navzdory optimismu si ovšem všímá i faktu, že jsou studentské organizace náchylné k nestabilitě svých politických akcí.

Pozoruhodná je rovněž následující pasáž článku. „Je třeba akceptovat, že většina levicových studentských organizací nejen usilovala o vedení revolučního hnutí, ale také a priori odsoudila veškeré pokrokové aktivity. Studenti usilují o pomoc organizaci, vzdělávání dělnické třídy a její transformaci ve skutečnou hegemonní společenskou třídu.“ (Dalton, 1994, s. 65) Daltonem použitý termín „hegemonní třída“ odkazuje na italského filozofa Antonia Gramsciho, který pro mnohé latinskoamerické marxisty představoval významnou alternativu k sovětskému dialektickému materialismu.¹³ Delegovat na studenty úlohu transformovat dělnickou třídu ve skutečnou hegemonní společenskou třídu je jasným distancováním se od sovětské ortodoxie, podle níž je dělnická třída vlivem dějinných zákonů jediným nositelem hegemonní úlohy v revolučním procesu. Dalton bere v potaz odlišnost a relativní slabost latinskoamerického dělnického hnutí.¹⁴ Zároveň poukazuje na problém odcizení mezi předvojem a masami, což přináší dva typy problémů: avanturismus radikálů a pasivitu komunistických stran (Dalton, 1994, s. 67).

Až v květnu 1967 následuje Daltonův druhý článek *Alcance y vigencia de la revolución latinoamericana* (Dosah a životnost latinskoamerické revoluce), jehož spoluautorem byl Víctor Miranda (Dalton, Miranda, 1967, s. 55). Zajímavé je, že v něm existuje zmínka o Che Guevarově misi v Bolívii, aniž by však byla přítomnost argentinského revolucionáře výslovně uvedena. „Minulý měsíc v květnu započaly guerillové oddíly v Bolívii přímé operace proti vojenské diktatuře.“ (Dalton, Miranda, 1967, s. 52) Dalton zde v debatě o cestě latinskoamerické revoluce zastává velmi jasnou pozici. Odsoudil cestu volebního boje, kterou podporovala většina latinskoamerických komunistických stran, a vyzdvihuje příklad kubánské revoluce, která ukázala masám, že „cíle jsou

realizovatelné a že existuje možnost vyřešit základní problémy kontinentu“. (Dalton, Miranda, 1967, s. 52–53)

Daltonovy sympatie k ozbrojenému boji zmiňuje i příspěvek José Manuela Fortunyho věnovaný vzpomínkové akci konané dne 23. října 1967 u příležitosti úmrtí Ernesta Che Guevary, které se zúčastnilo několik latinskoamerických, československých a vietnamských zástupců redakce časopisu. Fortuny připomíná, že Salvadorec byl prvním, kdo se ujal slova (Fortuny, 1967, s. 110–111). V tomtéž podzimním mimořádném čísle časopisu věnovaném padesátému výročí ruské revoluce pak nalezneme Daltonův příspěvek *La importancia de la Revolución de Octubre para la lucha por la emancipación nacional y social* (Význam říjnové revoluce pro boj za národní a sociální emancipaci) (Dalton, 1967, s. 110–111, 156–158). Ten lze chápat jako kritiku soudobé stranické byrokracie zapomínající na opravdový odkaz revoluce.

Poslední čtvrtý článek *Católicos y comunistas en América Latina: algunos aspectos actuales del problema* (Katolíci a komunisté v Latinské Americe: některé aspekty aktuálních problémů) pochází z ledna 1968 (Dalton, 1968, s. 85–88). Dalton v něm dává sblížování katolíků a komunistů do souvislosti s procesem *aggiornamento*, tedy sblížováním katolické církve a současného života. Ač Dalton uznává, že křesťanští revolucionáři (jako Camilo Torres či Juan García Elorrio) jsou v menšině, jejich přínos latinskoamerickému revolučnímu hnutí je nezanedbatelný a jejich pozice mohou být dokonce více revoluční než stanoviska „revolucionářů“ komunistických stran. Tomuto zdánlivému paradoxu se věnuje ve stejnojmenné satirické básni ze sbírky *Un libro levemente odioso* (Lehce odporná kniha), rovněž pocházející z období jeho pražského exilu (Dalton, 2008, s. 124). To, co dle Daltona spojuje katolické revolucionáře a komunisty, je snaha o proměnu latinskoamerické společnosti a boj proti kapitalistickému odcizení.

Z intelektuála partyzánem

V dubnu 1967 Dalton rezignuje na své místo v redakci a vrací se na Kubu, do pro něj jediné opravdové socialistické země, kterou označoval za svou druhou vlast. Záhy však i zde zažívá zklamání. Ostrov se

zmítá ve vážné ekonomické krizi, a aby zabránil bankrotu, je režim nucen přilnout k „sovětské cestě“. První manifestací tohoto pragmatismu je Castrův souhlas s invází vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968. Dalton na protest vystupuje z komunistické strany. V roce 1969 práci *Taberna y otros lugares* přihlašuje do soutěže *Casa de las Américas* a v ostré konkurenci tuto tehdy nejprestižnější latinskoamerickou literární cenu vyhrává. Poté se pouští do usilovného psaní ve snaze demonstrovat, že i prostřednictvím „revolucionizace“ techniky je možné čelit aktuálním problémům a vybízet k radikalizaci (Alverenga, 2002, s. 75).

Druhou Daltonovou deziluzí je proces s jeho přítelem, kubánským básníkem Hebertem Padillou. Ten byl roku 1971 několik měsíců vězněn kvůli svým údajným nepřátelským postojům k revoluci a po zdrcující sebekritice nucen odejít do exilu. Dalton následně odjíždí podpořit vlády Severního Vietnamu a Allendeho Chile. Především je však definitivně rozhodnut vstoupit aktivně do ozbrojeného boje. V prosinci roku 1973 se zamaskován a pod falešnou identitou Julio Dreyfus Marín vydává po letech zpět do své vlasti. Usiluje o vstup do guerillové organizace *Fuerzas Populares de Liberación „Farabundo Martí“* (Lidové osvobozené síly „Farabundo Martí“), ale ta jeho žádost pragmaticky odmítne s tím, že potřebnější bude jako básník nežli jako voják. Dalton tedy nakonec vstupuje do organizace *Ejército Revolucionario del Pueblo* (Revoluční lidové armády). Toto rozhodnutí se stane Daltonovi osudným (Alverenga, 2002, s. 75–91).

Zjevný odpor salvadorských revolucionářů vůči „maloburžoaznímu revolučnímu turistovi“ spojený s vnitřními spory uvnitř jednotlivých guerillových frakcí s nejasnou organizací a koncepcí vedou k tragické události. V květnu 1975, krátce před svými čtyřicátými narozeninami, je Dalton zastřelen ve spánku členy své vlastní organizace. Důvodem je podezření ze spolupráce se CIA či kubánskou tajnou službou. Tyto smyšlenky byly brzy vyvráceny, avšak o okolnostech jeho smrti dodnes panuje řada nejasností. S jistotou nejsou známa jména vrahů, místo smrti ani uložení ostatků.

Mučednická smrt z Daltona záhy učinila jednu z ikon latinskoamerické levice. Velcí spisovatelé jako Julio Cortázar či Mario Benedetti

o něm psali oslavné články. Zpěváci Daniel Viglietti a Silvio Rodríguez mu věnovali písně. Roque Dalton proslavil svou zemi ve světě jako málokdo jiný, přesto Salvadorci dostali možnost poznat jeho dílo, aniž by riskovali perzekuci, až za několik let po jeho smrti. Dodnes se jeho rodina marně dožaduje vyšetření okolností jeho vraždy, do níž je podle všeho zapletena řada současných významných politiků.

Závěr

Život Roqueho Daltona je příběhem jedné generace těžce zkoušeného salvadorského národa. Jakožto bojovník proti autoritářským vojenským vládám byl již od mládí ve své zemi nežádoucí. Pod vlivem kubánské revoluce Dalton podřídil svou uměleckou činnost politickým cílům. Zásadní vliv na jeho názory měl pak jeho pobyt v Československu (1965–1967). Právě zde se definitivně rozešel se sovětským pojetím socialismu.

Kromě práce na několika knihách, mezi jinými zde napsal i svou nejslavnější sbírku *Taberna y otros lugares*, se Dalton v Praze věnuje práci v časopise *Otázky míru a socialismu*, jehož byl redaktorem. První jeho článek vyšel v březnu 1966 a stejně jako následující tři, kterými do časopisu během svého pražského pobytu přispěl, se vyznačují sympatiemi s kubánským pojetím socialismu a naopak zpochybňováním „oficiálního“ sovětského marxismu (relativizace monopolní role proletariátu v revolučním procesu, podpora ozbrojené cesty revoluce, kritika malé radikality latinskoamerických komunistických stran atd.).

Záhy po návratu na Kubu Dalton rezignoval na ideu, že intelektuál aktuálním problémům může nejlépe čelit ideologickými a politickými prostředky, a rozhodl se vstoupit do ozbrojeného boje. Toto rozhodnutí se mu stalo osudným.

Poznámky:

- ¹ Příspěvek vznikl v rámci projektu „Proměny vnímání východoevropského regionu v argentinské a chilské společnosti v průběhu 20. století“ financovaného pod číslem 94410 Grantovou agenturou UK.

- ² Luis Melgar Brizuela rozlišuje tři hlavní etapy Daltonova díla. „První Dalton“ zahrnuje období let 1956–1964. Jedná se například o díla *La ventana en el rostro* (Okno v obličeji), *El turno del ofendido* (Směna uraženého) či *Los testimonios* (Paměti). V nich se jasně odráží básnický vliv Pabla Nerudy, Geoffroye Rivase a Césara Valleja. „Druhý Dalton“ (1964–1970), tematicky i esteticky komplexnější, zahrnuje vysoce experimentální díla jako *Taberna y otros lugares* (Taver-
na a jiná místa), *El amor me cae más mal que la primavera* (Láska mi připadá horší než jaro), *Un libro levemente odioso* (Lehce odporná kniha) či *Hongos* (Houby). Jedná se o období rozchodu s tradicí. Dalton klade důraz na dialogy a koláž. Zjevný je vliv Valleja, Préverta a avantgardního filmu. „Třetí Dalton“ dal vzniknout dílům jako *Un libro rojo para Lenin* (Rudá kniha pro Lenina), *Las historias prohibidas del Pulgarcito* (Zakázané příběhy o Palečkovi) a *Historias y poemas de una lucha de clases* (Příběhy a básně o třídním boji). Jedná se o období vrcholné politické radikality. Díla mají vyhraněné politické cíle. Dalton užívá sice nadále techniku koláže a některé experimentální metody, nicméně oproti předešlému období jsou díla více konvenční. Vliv v Daltonovi zanechal Cardenal, Brecht a Salarrué. Melgar Brizuela, L. Prólogo, In *Poesía completa (I): No pronuncies mi nombre*, San Salvador: Dirección de Publicaciones e Impresos, 2005, s. 37–38.
- ³ Tento důraz na praxi v Che Guevarovi pochopitelně prohloubila zkušenost kubánské revoluce. Zatímco Che Guevara považoval boj proti buržoazii za nezbytnou podmínku emancipace třetího světa, pro etapismus proklamovaný Sověty nebyla latinskoamerická revoluce socialistickou, nýbrž „agrárně antiimperialistickou“, tedy specifickou formou demokraticko-buržoazní revoluce. Che Guevara k tomuto problému přistoupil tak, že díky revoluční moci, komunistické politice a kultuře, které vedou k vytvoření nového člověka, by bylo možné urychlit transformaci výrobních vztahů, ač kubánská revoluce ještě nebyla schopná rozvinout vlastní technologii a těžký průmysl.
- ⁴ Responsabilidad del intelectual ante los problemas del mundo subdesarrollado, In *Casa de las Américas*, 1968, 7 (47), s. 103.
- ⁵ Claudia Gilman podřízenost veškeré umělecké aktivity ozbrojenému boji označuje za proces „antiintelektualismu“. Gilman, C.: *Entre la pluma y el fusil. Debates y dilemas del escritor revolucionario en América Latina*, Buenos Aires: Siglo XXI Editores Argentina, 2003, s. 219–231.
- ⁶ Dílo vyšlo v českém jazyce pod názvem *Úsvit*, Praha: Melantrich, 1978.
- ⁷ Termín „třetí svět“ poprvé užili francouzští sociologové Alfred Sauvy a Georges Balandier v roce 1956 vidíce analogii (čistě metaforickou) mezi zeměmi Afriky, Asie a Latinské Ameriky a modelem generálních stavů v době Francouzské revoluce. Buržoazie, představující třetí stav (prvním byl klérus a druhým

šlechta), se cítila vyloučená a snažila se bojovat za svá práva. Sebreli, J. J. *El asedio a la modernidad: crítica del relativismo cultural*, Buenos Aires: Sudamericana, 1992, s. 316.

- ⁸ O vztahu Kuby a evropské a severoamerické nové levice pojednává práce Artaraz, K. *Cuba y la Nueva Izquierda: una relación que marcó los años 60*, Buenos Aires: Cupital Intelectual, 2011. Autor zde mj. připomíná předcházející inspirace, které vidí zejména ve XX. sjezdu KSSS a v maďarských událostech roku 1956. Tyto události vyvolaly masivní odklon západních intelektuálů od komunistických stran a hledání nového prostoru, do něhož by bylo možné projektovat naděje na spravedlivější společnost. Vývoj vztahu je sledován od roku 1960, kdy kubánskému úsilí o hlubokou sociální transformaci vyjádřily podporu Jean Paul Sartre a Simone de Beauvoire, soudobé hvězdy intelektuální levice, až po odklon západních intelektuálů po roce 1968. Konec vztahu pak byl završen roku 1971 v souvislosti s procesem s Hebertem Padillou.
- ⁹ O této zkušenosti později hovořil v rozhovoru pro Rádio Havana následovně: „Důležité pro mne bylo období, kdy jsem se vrátil do Salvadoru se základy marxismu získanými ze špatně a nesystematicky čtených knih. To mi umožnilo objevit mou vlast, vlast neznámou, vlast, kterou jsem dříve neviděl. Mohl jsem objevit třídní rozdíly, obrovskou bídu a její počátky, což mi poskytlo pohled, který jsem skutečně nikdy dříve nebral v potaz. A dnes vidím zemi, kde lidé umírají hlady, bídou, nemocemi, vykořisťováním, strašlivě sklíčením osudem, do něhož jsou vrženi, aniž by si toho byli vědomi. Také jsem postrádal vědomí, nevěděl jsem, přišlo mi to jako přirozená věc. Netušil jsem, že v Salvadoru existovaly takové problémy. Když jsem přijel s těmito základními písemnostmi a náhle mohl pochopit tuto situaci, spousta věcí mne děsila, ale činila i zodpovědným. Měl jsem obrovskou chuť říci lidem, že jsem byl dlouhou dobu slepý a cítil jsem se podveden tím, co mi dříve říkali, a tak oklamáný obrazem, který mi vykreslovali. Tudíž jsem začal rychle směřovat k poesii.“ Alvarenga Vásquez, L. E. *La crítica de la modernidad en Roque Dalton*, Antiguo Cuscatlán, 2010, Tesis para optar al grado de Doctor en Filosofía Iberoamericana, Universidad Centroamericana „José Simeón Cañas“, Facultad de Postgrados, Director: Ricardo Roque Baldovinos, s. 155.
- ¹⁰ V časopise *Otázky míru a socialismu* publikovala celá řada osobností Střední Ameriky. José Manuel Fortuny, Alfredo Guerra a Hugo Barrios z Guatemaly, Ramón Amaya a Longino Becerra (tento historik vystupuje v Daltonově díle *Los hongos* jako Fray Longino Becerra) z Hondurasu, Pablo Segovia z Nikaraguy a Kostaričan Eduardo Mora Valverde. Krátce po Daltonově příjezdu v časopise začínají publikovat jeho krajané Schafík Handal a Salvador Cayetano Carpio. Alvarenga Vásquez, L. E. *La crítica de la modernidad en Roque Dalton*, Antiguo

Cuscatlán, 2010, Tesis para optar al grado de Doctor en Filosofía Iberoamericana, Universidad Centroamericana „José Simeón Cañas“, Facultad de Postgrados, Director: Ricardo Roque Baldovinos, s. 221.

- ¹¹ Více k tomuto tématu Zourek, M.: Revolucionář z hospody U Fleků: Pražský pobyt Roque Daltona v kontextu jeho života a díla, In *Dějiny a současnost*, 2012, 34 (6), s. 24–27.
- ¹² Dalton v Československu dále napsal knihy *Un libro levemente odioso* (Lehce odporná kniha) a *Miguel Mármol. Los sucesos de 1932 en El Salvador* (Miguel Mármol. Události roku 1932 v Salvadoru).
- ¹³ Gramsciho odkaz začal do Latinské Ameriky pronikat zejména od sedmdesátých let mj. pod vlivem „vystřízlivění“ z kubánské revoluce. Jeho koncepty jako historický blok, pasivní revoluce, poziční válka a válka hnutí, intelektuální a morální reforma atd., se staly součástí diskursu latinskoamerických intelektuálů a politické levice. Historicko-politické prostředí meziválečné Itálie, z něhož vycházejí Gramsciho úvahy, jsou bližší současným latinskoamerickým společnostem než sociálním útvarům současného nejvyspělejšího kapitalismu. Aricó, J. *La cola del diablo. Itinerario de Gramsci en América Latina*, Buenos Aires: Siglo XXI Editores Argentina, 2005.
- ¹⁴ V tomto smyslu je důležitá Daltonova pozdější analýza knihy Régise Debraye *Revoluce v revoluci*. Dalton, R. „*Revolución en la revolución*“ y la crítica de derecha, La Habana: Casa de las Américas, 1970.

Literatura:

ALVARENGA, L. *El ciervo perseguido, Apuntes sobre la vida y obra de Roque Dalton*. San Salvador: Concultora, 2002.

ALVARENGA, VÁSQUEZ, L. E. *La crítica de la modernidad en Roque Dalton*. Antiguo Cuscatlán, 2010. Tesis para optar al grado de Doctor en Filosofía Iberoamericana, Universidad Centroamericana „José Simeón Cañas“, Facultad de Postgrados, Director: Ricardo Roque Baldovinos.

ARTARAZ, K. *Cuba y la Nueva Izquierda: una relación que marcó los años 60*. Buenos Aires: Cupital Intelectual, 2011.

BENEDETTI, M. Relaciones entre el hombre de acción y el intelectual. In *Casa de las Américas*, 1968, 7 (47), s. 116–120.

BENEDETTI, M. *Cuaderno cubano*. Montevideo: Arca, 1969.

BENÍTEZ, P. *Testimonio, historia y ficción: Lectura crítica de Miguel Mármol. Los sucesos de 1932 en El Salvador*. San Salvador, 2007. Trabajo de graduación, Universidad de El Salvador, Facultad de Ciencias y Humanidades, Director: José Rigoberto Henríquez.

- DALTON, R. Los estudiantes en la revolución latinoamericana. In *Revista Internacional*, 1966, 9 (91), s. 58–67.
- DALTON, R., MIRANDA, V. Alcance y vigencia de la revolución latinoamericana. In *Revista internacional*, 1967, 10 (105), s. 52–55.
- DALTON, R., La importancia de la Revolución de Octubre para la lucha por la emancipación nacional y social. In *Revista Internacional*, 1967, 10 (110–111), s. 156–158.
- DALTON, R. Católicos y comunistas en América Latina: Algunos aspectos actuales del problema. In *Revista internacional*, 1968, 11 (114), s. 85–88.
- DALTON, R. „Revolución en la revolución“ y la crítica de derecha. La Habana: Casa de las Américas, 1970.
- DALTON, R. *En la humedad del secreto (Antología poética de Roque Dalton)*. San Salvador: Dirección de Publicaciones, 1994.
- DALTON, R. *Poesía completa (I): No pronuncies mi nombre*. San Salvador: Dirección de Publicaciones e Impresos, 2005.
- DALTON, R. *Poesía completa (III)*. San Salvador: Dirección de Publicaciones e Impresos, 2008.
- FERNÁNDEZ RETAMAR, R. *Calibán: apuntes sobre la cultura en nuestra América*. Buenos Aires: Editorial La Pleyade, 1971.
- FRANCO, J. Modernización, resistencia y revolución: la producción literaria de los años sesenta. In *Prismas*, 2 (3), 1977, s. 3–19.
- GILMAN, C. *Entre la pluma y el fusil. Debates y dilemas del escritor revolucionario en América Latina*. Buenos Aires: Siglo XXI Editores Argentina, 2003.
- GUEVARA, E. *El socialismo y el hombre en Cuba*. Habana: Editora Política, 1988.
- Responsabilidad del intelectual ante los problemas del mundo subdesarrollado. In *Casa de las Américas*, 1968, 7 (47), s. 103.
- SEBRELI, J. J. *El asedio a la modernidad: crítica del relativismo cultural*. Buenos Aires: Sudamericana, 1992.

Kontakt na autora příspěvku:

Mgr. Michal Zourek
Středisko ibero-amerických studií
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Hybernská 3
110 00 Praha 1 – Nové Město
e-mail: zourek@centrum.cz